

O dužnostima.

Dr. Josip Pazman.

(Svršetak.)

6. Vrhovno načelo morala. Kao što svaka znanost imade svoja načela, svoje principe, tako ih imade i moralna.

Dužnosti spadaju u moralni red. Izvršiti dužnost svoju jest moralno dobro djelo, a zanemariti dužnost svoju jest moralno zlo djelo. Kao što svak razuman imade pojam o moralnom dobru i moralnom zlu, tako isto imade pojam i o dužnostima, ako mu i nije poznata znanstvena definicija dužnosti. Svatko razuman sam naravnim svojim umom spoznaje ovu istinu, da valja dobro činiti a zla se klonuti. Ono, u čem mnogi neznanje pokazuju, jest aplikacija ove istine u pojedinim slučajevima. Kad n. pr. netko nađe izgubljenu tuđu stvar, ili na tuđem zemljištu zakopano blago, pa u prvom slučaju tuđu stvar, a u drugom blago prisvoji sebi, pravnici će odmah reći, da je zlo uradio, nedozvoljeno djelo počinio, ali dotični nalaznik, koji nije učio prava pa ne zna, što građanski zakon za takove slučajeve određuje, ne će ni časa dvojiti o tom, da li je to njemu dozvoljeno ili nije. U ovom slučaju ne smije se našem nalazniku prigovarati, da ne poznaje ono načelo moralno, po kojem mu valja dobro činiti a zla se klonuti. Jer u tom nije pogriješio. Pogriješio je u aplikaciji. On to ne zna, da je djelo nedozvoljeno, a po tom i zlo: uzeti tuđu stvar, koju je nepoznati vlasnik izgubio, ili da nije djelo dozvoljeno ni dobro: na tuđem zemljištu bez dozvole vlasnika kopati blago. Ono načelo je dakle svakom čovjeku poznato, koji ima iole razvijen razum. Ono je načelo općenito, nepromjenljivo, vječno, koje u

sebi sadržaje u bitnosti sva ostala moralna načela, jer se sva ta ostala načela dadu logički svesti na ovo glavno. Zato se i zove ovo načelo glavno ili prvo načelo morala. Što ovo načelo izražava, može se i drugim riječima izraziti. Na pr. što bi rad da tebi drugi učine, čini i ti drugima, a što ne bi rad da tebi drugi čine, ne čini ni ti njima. Nitko nije takav a da ne bi rad da mu drugi dobro čini, ili da bi rad da mu drugi zlo čine. Prema tomu ove riječi: čini i ti drugima i ne čini ni ti drugima — isto izražuju kao da veliš: čini dobro drugima, i ne čini zla drugima. — Svako dobro djelo ljudsko, kako smo vidjeli, primjereno je pravilu moralnom. No to pravilo udešeno je prema ljudskoj naravi i stvoreno za ljudsku narav. U svakog bo stvora, kad proizvodi kakovu radnju, ta se radnja podudara s naravi njegovom. Tako i čovjek kada radi moralno, radi primjereno naravi svojoj, dobro radi, radi prema pravilu moralnom. Prema tomu glavno načelo moralno može se ovako izraziti: Radi primjereno naravi svojoj. Poznato je, da su to načelo vrhovnim pravilom morala smatrali stari grčki i rimski mudraci. — U onom općenitom načelu čini dobro i izbjegavaj zlo dosljedno onomu, što je rečeno u predidućoj točki, sadržava se i ovo: **čini svoju dužnost**, kojim se riječima najkraće izražava vrhovno načelo morala.

7. Kakovih imade dužnosti? Na ovo pitanje već je donekle odgovoreno onda, kad je bilo govora o moralnom redu. Dužnosti dijele se u glavnom na religiozne t. j. one spram Boga; zatim na individualne dužnosti t. j. one, koje čovjeka vežu spram samoga sebe, ili točnije spram svoje duše, života svoga, tijela svoga, poštenja svoga i t. d. Napokon na trećem mjestu dolaze socijalne dužnosti t. j. one, koje čovjeka vežu spram drugih ljudi, spram bližnjega svoga. Jedna, druga i treća vrsta razlikuje opet mnoštvo raznih dužnosti. Za sada neka bude dosta ako spomenem to, da je ova razdioba dužnosti najnaravnija, najpodesnija i najjasnija, premda je ne slijede svi auktori jednako, već imade i inih razdioba.

Jeremija Bentham, taj novovjekovni epikurejac, držeći da je dužnost isto što i sankcija, uči, da imade pet vrsta dužnosti: 1. fizičkih, 2. socijalnih, 3. moralnih ili pučkih, 4. političkih i 5. religioznih.

Herbert Spencer, materijalista i pristaša Darwinove teorije o evoluciji, vidi u dužnostima neku ogradu nanešenu dje-

lovanju, pa ih zato dijeli na nutarnje i vanjske, a vanjske opet na socijalne, državne i religiozne;

Njem. filozofi Wilhelm Wundt i E. Hartmann, budući da je po njihovoj nauci dužnost neko čuvstvo — dijele ih također u vanjske, koje su nastale vanjskim pritiskom od strane zakonodavca, i unutarne, koje se u višem stepenu razvitka očituju kao imperativi slobode, dok ne zadobiju religiozni oblik.

Po Fr. Paulsenu dijele se dužnosti na troje prema trostrukomu auktoritetu, od kojega potječu. A to je auktoritet roditeljski, pučki i božanski auktoritet. — No neka bude i ovo dosta o razdiobi dužnosti.

8. Temelj dužnostima. Prelazim sada na drugo pitanje, koje još većma objašnjava samu narav i bit dužnosti, a to pitanje jest: Što je temelj dužnostima? Mi svi znademo i uvjereni smo, da nas ljude vežu mnoge i razne dužnosti, ma da imade razlike u tom, što jedan čovjek te dužnosti na laku ruku shvaća i obavlja ih, kako bi se reklo, ni sebi ni svomu, dok imade drugih, koji te dužnosti ozbiljnije shvaćaju i savjesnije obdržavaju. Pa i u tom načinu savjesnoga ispunjavanja svojih dužnosti imade mnogo raznih stepena. Mi svi znademo i uvjereni smo, da o dužnostima ne može biti govora kod životinja, a još manje kod neživih bića, osim da se pjesnik ili govornik posluži kojom prispodobom. Zanimivo je za to znati, za što samo čovjek imade dužnosti, dok ih ostali zemaljski stvorovi ne poznavaju? Razlog tome jest narav ljudska, koja je razumna.

Već je prije rečeno, da je samo razumno biće sposobno, da se moralnom nuždom ponuka na stanovita djelovanja, ili da odustane i propusti njevoja od njih. Nijema životinja fizičkom nuždom miče se na djelovanje i mirovanje; isto tako ostalo stvorenje giba se nutarnjom nuždom i silom potjerano. Kao što se zvijezde gibaju svaka svojom putanjom po stalnom zakonu prirode; kao što voda po stalnom zakonu na niže mjesto pada, a zrak prodire i napunjuje svaki prazan prostor; kao što munjina po stalnom zakonu prirode djeluje i svoje učinke proizvodi; kao što biline po stalnom zakonu prirode rađaju se i propadaju; kao što životinje po nutarnjem nagonu, kojemu se oprijeti ne mogu, svoje djelovanje obavljaju, traže hranu, gone

se i t. d.; tako isto i čovjek imade stalan zakon za svoje djelovanje. Samo je razlika ta, da životinja — o drugim bićima pogotovo vrijedi isto — nema pojma o toj nuždi, nema slobode da joj se opre, već je prisiljena svaka prema svojoj naravi na ova ili ona djelovanja; dok jedini čovjek shvaća tu nuždu, imade slobodu u sebi, da joj se opre, ako hoće, ili da je slijedi, ako hoće. Ta nužda u čovjeka nije fizička već moralna nužda, a ovakovu nuždu može pojmiti samo razumno biće, a slobodnom svojom voljom može ju izvršiti. Temelj je dakle svima i svakoj dužnosti u samoj naravi čovjeka, jer je razumna. S tog istog razloga jedino čovjek je sposoban da s njim upravljaš po zakonu moralnom, t. j. onom zakonu, koji je čovjek najprije spoznao, a onda se vlastitom svojom slobodnom voljom u pojedinim slučajevima odlučio na to, da se ili zakonu pokori, ili da ga mimoide.

Dakako da imade djelovanja, u kojima čovjek nije slobodan. Valja bo na pameti imati, da je čovjek svijet u malom, što su već grčki mudraci znali i govorili, da je čovjek *μικρός κόσμος*. Kao takav imade djelovanja, koja su zajednička čovjeku i kamenu. I naše je tijelo podvrženo zakonu teže, odbojnosti, nepronicanosti i drugim vlastitostima mrtve naravi. U čovjeku imade djelovanjâ, koja su zajednička njemu i bilinama, kao što je rasteenje, hranjenje i dr. Napokon u čovjeka imade radnja, koje su zajedničke njemu i nijemim životinjama, kao što je osjećanje, gibanje, spavanje, od kojih radnja mogu nekoje biti moralne, ako ih čovjek svjesno obavlja, t. j. sa znanjem i privolom slobodne volje. Propustiti svoju dužnost ili je ispuniti može čovjek samo onda, ako je svjesno ispuni ili propusti, t. j. kako se veli znatice i hotice, tako da samo onda može biti govora o dužnosti, kada je ispuni ili propusti čovjek od svoje volje. Dužnost je moralni pritisak, a nipošto fizički. Potonjemu čovjek odoljeva samo onda, ako je u njega fizička snaga veća od vanjskoga pritiska; dok moralnom pritisku svagda može odoljeti, i kad mu se podvrgne, podvrgnuti se mora jedino slobodnom voljom. Takav je pritisak, što nam ga naniće zakon, a to je isti pritisak dužnosti, jer zakon — u pravom značenju — samo ono nalaže podložnicima i ono im zabranjuje, što im je dužnost. Ostajemo dakle pri tom, da je temelj našim dužnostima sama narav ljudska, u koliko je razumna

i u koliko je razuman čovjek sposoban da učini radnju moralnu, radnju koja spada u moralni red.

9. Povreda dužnosti, povreda moralnoga reda. Moralni red, kako smo vidjeli, temelji se na trostrukom onom odnošaju, iz kojih izvire trostruke dužnosti. Dosljedno povreda dužnosti je ujedno povreda moralnosti. Čin, kojim se povređuje dužnost, bio to propust ili pozitivno djelo, vazda je nemoralan, koji zovemo grijehom. Budući da ona obveza, koju dužnost sadržaje, potječe bilo izravno ili neizravno od samoga početnika i utemeljitelja moralnoga reda, to je povreda dužnosti djelo protiv volje (izražene obično zakonom a i glasom savjesti) samoga Stvoritelja. Ne samo da je povreda dužnosti religiozne naperena protiv volje samoga Stvoritelja, nego i svaka povreda dužnosti individualne i socijalne; jer kao što je volja i zapovijed Božja, da čovjek ispunjava dužnosti one prve t. j. religiozne, tako je isto volja i zapovijed Božja, da čovjek ispunjava dužnosti one druge.

Dakako nije svaka povreda dužnosti jednaka, kao što ni sve dužnosti nisu jednake. Tude imade bezbroj raznih stepena. Razlikujemo u glavnom teške povrede od lakih ili lagljih. Tako barem biva i u ljudskom životu. Jamačno je velika razlika u tom, ako n. pr. otac pozove preda se sina svoga, razloži mu jako važnu stvar te njemu ozbiljno i izrijeком zaprijeti, da on tu stvar, n. pr. jedan trgovački posao pravodobno obavi, da odatle ne nastane za obitelj velika šteta; ili ako otac onako mimogred dovikne sinčiću, neka ne buči tako jako, već da se pristojnije vlada. U prvom slučaju bit će povreda dužnosti teška, ako sin ne učini ono, što mu je otac zapovijedio, dok će u drugom slučaju biti povreda dužnosti laka, ako sinčić riječi očeve baš ne uvaži. U prvom slučaju razabrat će sin, da je teško povrijedio ugled očev, da je oca teško uvrijedio i da mu otac radi te neposlušnosti ne može iskazivati svoju dobrohotnost i ljubav kao dosada; dok u drugom slučaju, ako i jest povrijeđen i prezren ugled oca, ako i jest otac pravom uvrijeđen, ali nije baš tako, da bi odsele sinčiću uskratio svoju ljubav, već će ga najviše opomenuti ili ukoriti za to. Prema ovom primjeru razabrat će razuman čovjek, a i savjest će mu posvjedočiti, da se stanovite dužnosti ne mogu povrijediti, a da se tim ujedno ne povrijedi ugled vrhovnog zakonodavca, koji ih nalaže; a da se ne uvrijedi Otac nebeski, koji nam je te

dužnosti nametnuo, i da se ne proigra njegova dobrohotnost i ljubav spram nas, djece svoje i stvorova svojih. A opet da imade dužnosti, kojih povreda ne nosi sobom sve te spomenute, a i druge još za sada nespomenute zle posljedice. Dapače, uzme li se na um, da je odnošaj sina spram oca samo slaba slika onoga odnošaja, što postoji između Boga i čovjeka, dolazimo do zaključka, da je povreda dužnosti kud i kamo veće zlo, nego li je prekršaj jedne očeve zapovijedi. Čovjek imade od Boga mnogo više nego li sin od oca svojega. Bog je naš vrhovni, suvereni i apsolutni gospodar, koji kao što je prvi uzrok našega bića, tako je i uzdržavatelj našega života. On ne samo da može svaki čas učiniti našem životu kraj, već mora da svaki tren podržaje taj naš život i naše djelovanje, jer bez Boga ne možemo ni bitisati ni ma što uraditi. Ako dakle čovjek svomu Stvoritelju i Bogu svomu vrhovnomu gospodaru i Ocu uskrati posluš, prezre njegov božanski auktoritet, to je takovo ljudsko djelo takovo zlo, da u moralnom redu ne može biti većega, pa uopće ni nema drugoga.

I doista ova povreda dužnosti — grijeh — jest ne samo neposluš spram vrhovnoga gospodara, nepoštovanje i nezahvalnost spram najvećega dobročinca, nego je djelo u velike samomu počinitelju štetno, budući da ga lišava ljubavi i milosti Božje i odalečuje ga od svoje posljednje svrhe. Ovo je poput samoubijstva, koje čovjeka ne lišava samo života fizičkoga, vremenitoga i zemaljskoga, nego ga lišava života duše, života vječnoga. A da se ova posljednja tvrdnja što bolje razjasni, prelazim na slijedeću točku o nagradi i kazni, koja čeka čovjeka, koji svoje dužnosti izvršuje ili zanemaruje.

10. Sankcija dužnosti. Gdjegod je bilo ljudi, vazda je bio taj običaj da, ako si hotio nekoga čovjeka nagovoriti ili sklonuti, da ti nešto dobra drage volje učini, da si mu dao ili barem obećao i u izgled stavio nekakovo dobro; a opet ako si hotio, da drugi nešto zla propusti i ne učini, da si mu se zaprijetio nečim, što je za onoga dotičnoga n.povoljno, zlo. Takovo postupanje upotrebljuje se ponajviše kod uzgoja djece, a vrijedi i kod odraslih, tako te nema pravoga uspjeha ni kod odgoja ni kod uprave bez nagrade i kazne. Tako su postupali svi zakonoše svijeta, tako te nema zakona, kojega prekršaj ne bi se kaznio. Tako je uradio najmudriji i najviši zakonodavac Bog, kad je prvu zapovijed izdao prvim svojim podložnicima; tako je uradio

isti zakonodavac, kad je sa gore Sinajske davao puku svojem odabranome prve pozitivne zakone, svoj dekalog. Tako su činili svi ostali mudri zakonoše narodâ nama iz povjesnice poznatih do današnjega dana. Tkogod svoju dužnost izvršava, taj je vrijedan nagrade, toga valja nagraditi. A tko dužnosti svoje ne izvršava, taj je vrijedan kazne, toga treba kazniti. Nagrada i kazna jesu najmoćnije sredstvo, kojim se ljudi na dužnosti svoje potiču i jedino sredstvo, kojim se djelovati može na biće slobodno, tako te ga s uspjehom možeš skloniti, da čini svoju dužnost, a da ne mora raditi protiv svoje slobodne volje.

Što se razumijeva pod nagradom i kaznom, to je svakomu dobro poznato, kao što je i to svima poznato, da su nagrade i kazni i danas još u praksi. A koje dobro može biti nagradom, i koje zlo kaznom, na to je teško jednom riječi odgovoriti. Počam od sitniša i zalogaja, koja se dobra obično davaju za neznatne usluge, mogu i sva druga dobra zemaljska biti nagradom pa sve do vječnih dobara. Isto valja i za kaznu. Počevši od najblažega ukora i lakog udarca šibom mogu biti i druga veća fizična zla kazna za krivce, sve do onih vječnih, o kojima nas uči samo vjera. Nego moja zadaća nije nabrajati sve vrste kazni, kakove se n. pr. u kaznenom zakonu nalaze za krivce raznih prestupaka, prekršaja i zločina. Meni valja upozoriti na istine mnogo važnije.

Mimogred spomenut ću još i to, da ovakove nagrade i kazni mogu biti dovoljne ili uspješne, i nedovoljne ili neuspješne. One dovoljne mogu biti opet apsolutno dovoljne i relativno dovoljne. Isto tako valja da spomenem razliku između pravednih i nepravednih nagrada i kazni. Imade zatim nagrada, koja kasno dolaze i kojih ne može nagrađeni uživati, a imade opet kazni, kojima može krivac izbjeći i za uvijek im se ukloniti. To je sve posljedica nesavršenstva ljudskih uređaba. Ali kad govorimo o dužnostima uopće, i to onima, koje su zajedničke svim ljudima apsolutno govoreći, koje dosljedno imadu svoj izvor jedino u vrhovnom zakonoši i gospodaru sviju ljudi, u Bogu, onda govorimo i o nagradama i kaznama, koje je sam Bog odredio za dobre i zle, dosljedno kojima ne može nitko umaći i koje su apsolutno pravedne i uspješne. A koje su to kazni?

Vrhovni zakonoša sviju ljudi uredio je tako narav ljudsku, da čovjek, koji svojevóljno i svjesno izvrši jedan put svoju

dužnost, da mu je drugi put odmah laglje to isto učiniti, treći put još laglje i tako redom što češće čini, što mu je dužnost, biva mu ona sve laglja i slada; on opazi u sebi neku spremnost i lakoću, koja mu pređe u običaj i u krv, a stim je skopčan nutarnji mir i zadovoljstvo. Čovjek si je svjestan, da dobro radi. Takovo unutarnje zadovoljstvo i mir srca veće je i dragocjenije dobro od svekolikog blaga i bogatstva ovoza svijeta. Isto tako čovjek, koji svoju dužnost izvršava, sve jasnije i jasnije spoznaje, kako je lijepo, kako je dobro, kako naravi ljudskoj dolikuje činiti ono, što se kao dužnost spoznalo, tako te ne treba vanjskih nagrada, već sama ljepota vrline i krjeposti dovoljno mu je poticalo da svoju dužnost čini; i on ju čini i onda, kad mu se zapreke stavljaju, kad mu se kaznama silnici prijete, ako dužnost svoju učini. — Nasuprot tko jedan put propusti svoju dužnost i postane krivac grijeha, taj je već kanoti ulovljen, tako te ga je lako sklonuti, da i drugi put isto učini i sve što dalje to laglje, dok ne nastane zao običaj, koji se pretvara u strast, koje postaje čovjek robom. Uz to prati ovakove prekršaje dužnosti nutarnji nemir, gorčina duše i prigovaranja savjesti. I to su onda one nagrade i kazne, koje nužno prate svako djelo ljudsko svakoga čovjeka dobro i zlo i kojima ne može nitko izbjeći i koje ne dolaze od čovjeka, od kakovog zakonoše ili poglavara, nego dolaze od Onoga, kojemu je svaki čovjek već po naravi svojoj podložan i od njega ovisan. — No nisu ove unutarnje nagrade i ove nutarnje kazni jedine, koje prate dobra i zla djela naša. Imade i drugih, koje doduše redovito i prirodno prate naša djela dobra i zla, ali mogu i potjecati i od drugih uzroka. Tako n. pr. općenito je poznato, da su zle posljedice neumjerenosti i pijanstva, razuzdanog i raskošnog života, bolesti, ludilo i rana smrt; dok umjerenost, trijeznost i moralan život rode tjelesnim zdravljem i dugim životom. Samo je ta razlika, da pomenuta zla mogu nastati i od drugih uzroka, kojima čovjek nije kriv i koji nemaju saveza s moralnim redom.

Osim toga redovito biva, da čovjek, koji svoje dužnosti izvršava, uživa kod drugih poštovanje, ljubav i prijateljstvo. Svakomu je miliji čovjek pravedan, nesebičan, trijezan, milosrdan i uopće čovjek krjepostan, dok od čovjeka strastima odana, nemoralna obično zaziremo. Prava ple-

menština i odlika čovjeka jest vrlina, dok strasti čovjeka nagrđuju. Rimljanin Seneca u svoje vrijeme rekao je mudru riječ, da strast sama svoj otrov ispija. A lijepa je i riječ sv. Augustina: „Ti si tako odredio, Gospode, i tako jest, da je svaka neuredna duša sebi kazan“. Međutim ove nagrade i kazni niti su jedine, koje potiču čovjeka na dobro, a od zla odvraćaju, nit su same vazda dovoljne i uspješne, kako nas iskustvo uči, niti se njima potpuno može nagraditi moralno dobro i kazniti moralno zlo; jer ovo nadilazi svaku vremenitu kazan; za to je Bog osim toga opredijelio kao nagradu za savjesno vršenje dužnosti nebeska vječna dobra, a kao kazan za kršenje dužnosti vječnu kazan!

11. Značaj čovjeka. Mi svi znamo, što je to po prilici značaj i tko zaslužuje to ime značajna čovjeka. Ali kad treba reći, što je značaj, tko je značajan, onda se lako zaplete jezik i učenijemu čovjeku. Da ne trošim riječi na to, što ova grčka riječ *χαρακτηρη* znači, prelazim odmah na samu stvar.

Nepobitno jest 1. da se značaj, karakter upotrebljuje samo kad je govor o čovjeku; 2. da se tom riječi označuje način moralnog djelovanja ljudskog, i dobrog i zlog; prema tomu govor je o dobrom, čistom značaju, i o zlom, rdavom karakteru.

Nadalje sigurno jest, da način moralnoga djelovanja čovjekovog ovisi 1. o individualnoj naravi dotičnika, o njegovoj ćudi ili temperamentu, i o prirodnim nagnućima i sposobnostima; 2. o uzgoju t. j. o vanjskim uzrocima, koji su djelovali na čovjeka da je postao takav, kakav jest, a to su u prvom redu roditelji, učitelji, drugovi, društvo, u kojima se dotičnik kretao; i 3. o vlastitoj volji, radu i nastojanju, kojim se je dotični čovjek služio, da se učvrsti u dobru, što ga je po prirodi baštinio odgojem i iskustvom stekao, i da zatre ili barem zauzda zla nagnuća u sebi. O ovo troje poglavito ovisi, kako svaki pojedinac misli, sudí, osjeća, hoće i radi. Pa eto baš ta osebujnost označuje čovjeka takovim, kakav jest, označuje njegov značaj. Budući pak da je između ovih triju uzroka najvažniji onaj, koji se na trećem mjestu spominje, vlastita volja, to se pod značajem ili karakterom razumijeva jaka volja, koja vlada cijelim bićem čovjeka tako te on postojano po stalnim načelima misli, govori i radi. Drži li se čovjek zdravih načela, koja u moralnom životu vrijede i po njima postojano udešava svoje djelovanje, to je čovjek od značaja. Vlada li se

prema nestalnim vanjskim prilikama kao po vjetru, postaje prevrtljivac — beznačajan čovjek. Glavno načelo morala jest: čini dobro i izbjegavaj zlo, ili što je praktični isto; čini svoju dužnost. Tko se toga načela drži, taj je čovjek značajan. Dogodit će mu se u životu, da se koji put prevari u aplikaciji toga načela, misleći da je dobro ono što čini, ali će se drugima, možda i javnom mnijenju činiti, da nije dobro; dogodit će se, da i od slabosti ljudske u kojoj stvari posrne iz obzira možda i neopravdanoga, — ali zato nije on prestao biti značajan. Jer kao što jedna lasta ne čini proljeća, tako ni pojedino djelo čovjeka ne čini njegov značaj. Plod pako sviju nastojanja ljudskih oko svoje vlastite savršenosti, uspjeh odgoja i kruna nastavnoga djelovanja jest značaj. Tko to postigne, bilo kod uzgoja sebe ili drugih, od njega se ne može više zahtijevati. Značajan je čovjek na žalost rijetkost u društvu ljudskom, ali zato baš imade i veću vrijednost prema onoj omne rarum carum. A gdje god bio, sjaje neobičnim sjajem, da ga moraš zamjetiti i moraš mu se diviti. A ono, čemu se diviš, kulminira u ovoj kratkoj izreci: čini svoju dužnost.

